

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀՍ

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ**

**ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ**

Հետազոտության թեման՝ <<Բնապահպանությունը որպես մարդկության գլխավոր հիմնախնդիր, կրթությունը և դաստիարակությունը դպրոցում>>

Առարկան՝ Ֆիզիկա

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Զ.Սիրականյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Գավառի Պապին Ղանդիլյան անվան թիվ 2 միջնակարգ դպրոց

Երևան 2022

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
1. Հասկացություն էկոլոգիայի մասին, նպատակը և խնդիրները	5
2. Էկոլոգիական դաստիարակությունը, որպես մարդու համակողմանի զարգացման բաղադրամաս	9
3. Էկոլոգիական գիտակցության ձևավորման խնդիրները, մեթոդները և միջոցները	15
4. Էկոլոգիական վարքագծի դրսևորումները	18
5. <<Ֆիզիկա>> առարկայի դասավանդման էկոլոգիական մոտեցումները ..	23
Եզրակացություն.....	27
Օգտագործված գրականության ցանկ	28

Ներածություն

Հետազոտության արդիականությունը: Այսօր ոչ ոք չի կասկածում, որ մարդկության առջև ծառայած գլոբալ, կենսական խնդիրներից առաջնային նշանակություն են ձեռք բերել բնապահպանական խնդիրները: Ակնհայտ դարձավ, որ միայն տեխնիկական միջոցներով այլևս հնարավոր չէ հաղթահարել էկոլոգիական ճգնաժամը: Մարդկությունը պետք է ստեղծի նոր մշակույթ՝ թե՛ մարդկանց, թե՛ բնության հետ հարաբերություններում: Այս նոր մշակույթը պետք է հիմնված լինի բնապահպանական կրթության վրա:

Դպրոցի հիմնական ուսումնական պլանում որպես բնապահպանական բնույթի պարտադիր ուսումնական առարկայի բացակայության պատճառով բնապահպանական կրթության խնդիրների լուծումը հնարավոր է, եթե այն ներթափանցի բոլոր ավանդական ակադեմիական առարկաների բովանդակության մեջ:

Դպրոցական բնապահպանական կրթության իրականացման ընթացքում, ի թիվս այլ առարկաների, մեծ է ֆիզիկայի դասընթացի կարևորությունը, քանի որ հենց ֆիզիկան է որպես բնության գիտություն, որը ուսանողներին պատկերացում է տալիս բնության ամբողջականության, փոխկապակցվածության և փոխկապակցվածության, դրանում տեղի ունեցող գործընթացների, բնական երևույթների պատճառահետևանքային կապերը և շրջակա միջավայրի «ֆիզիկական» աղտոտման աղբյուրների մասին : Ձևավորում է աշխարհի գիտական պատկերացումը և ըմբռնումը հասարակության ու բնության միջև փոխգործակցության կարգավորման անհրաժեշտության մասին՝ նրանց միջև հավասարակշռություն պահպանելու և գիտական և տեխնոլոգիական առաջընթացի բացասական հետևանքները կանխելու համար: Թույլ է տալիս աշակերտներին դիտարկել կոնկրետ բնապահպանական ճգնաժամային իրավիճակների հաղթահարման ուղիները, ցույց տալ նրանց գիտության և տեխնոլոգիաների կարևորությունն այս առումով: Ժամանակակից դպրոցական ֆիզիկայի դասընթացի արդյունավետությունն այս ուղղությամբ չափազանց ցածր է: Ֆիզիկայի ուսուցիչները գրեթե ուշադրություն չեն դարձնում բնապահպանական

կրթությանը. Բնապահպանական նյութը ֆիզիկայի դասերի բովանդակության մեջ ներառված է կամ հատվածաբար, կամ ընդհանրապես չի օգտագործվում, ֆիզիկայի ուսուցիչներն այն համարում են լրացուցիչ, պատկերազարդում, հետևաբար ընտրովի և երկրորդական: Այնուամենայնիվ, ժամանակակից հանրակրթական դպրոցներում ֆիզիկայի դասավանդման գործընթացում բնապահպանական նյութի բովանդակության և դրա ուսումնասիրության մեթոդաբանության հետ կապված հարցերը, որոնք դպրոցականներին ապահովում են հիմնական կրթությամբ, մինչ այժմ հատուկ ուսումնասիրության առարկա չեն եղել: .

Վերոնշյալը մեզ թույլ է տալիս բացահայտել հետևյալ հակասությունները՝

- ֆիզիկական դաստիարակության ներկայիս մոդելի և հիմնական հանրակրթական դպրոցի շրջանավարտների բնապահպանական կրթության նոր ժամանակակից պահանջների և ֆիզիկայի ուսումնասիրման գործընթացում դպրոցականների բնապահպանական վերապատրաստման հնարավորությունների միջև: դրանց անբավարար ներդրումը հիմնական հանրակրթական դպրոցի պրակտիկայում.

Ուսումնասիրության նպատակն է բացահայտել և հիմնավորել հիմնական հանրակրթական դպրոցի ֆիզիկայի դասընթացում սովորողների բնապահպանական գիտելիքների և հմտությունների ձևավորման մանկավարժական պայմանները:

Ուսումնասիրության օբյեկտը՝ աշակերտների բնապահպանական կրթությունն է ֆիզիկայի դասավանդման ոլորտում:

Ուսումնասիրության առարկան հիմնական հանրակրթական դպրոցի ֆիզիկայի դասընթացում դպրոցականների բնապահպանական գիտելիքների և հմտությունների ձևավորման մանկավարժական պայմաններն են:

Աշխատանքի կառուցվածքը: Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, հիմնական բովանդակությունից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից: Աշխատանքը բաղկացած է էջից

1. Հասկացություն էկոլոգիայի մասին, նպատակը և խնդիրները

Մարդկային հասարակությունը իր զարգացման ներկա փուլում բախվել է էկոլոգիական գլոբալ խնդիրների հետ: Շատ փիլիսոփաներ, գիտնականներ, քաղաքագետներ, իրենց աշխատությունն երում վերլուծում են պատճառները և էլք են որոնում էկոլոգիական ճկնաժամից դուրս գալու համար (Վ. Հեալի «Փիլիսոփայությունը և էկոլոգիան», Ն.Ֆ. Ռեյմերս, «Մարդկության կենդանի մնալու հույսերը» և այլն):

Բնապահպանական խնդիրների լուծման համար բավարար չէ բնօգտագործման գործընթացների իրավական և տնտեսական կարգավորումը, այլ անհրաժեշտ է մարդկային գործունեության մեջ նոր արժեքա-նորմատիվային հարաբերությունների յուրացում, որը հնարավորություն է ստեղծում էկոլոգիական աշխարհայացքի ձևավորման համար:

Կարելի է ասել, որ դաստիարակությունը կոչված է ոչ միայն անցյալի արժեքները փոխանցելու, այլև դպրոցականներին նախապատրաստելու ապագայի ստեղծագործական ընկալմանն ու կերտմանը: Դաստիարակությունը առաջին հերթին պետք է ապահովի համապատասխան ունակությունների, արժեքային կողմնորոշումների, վարքագծի և բնություն աշխարհի նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունքի ձևավորումը:

Ներկա ժամանակում գնալով խորանում են ինչպես գլոբալ, այնպես էլ տարածաշրջանային և տեղային բնապահպանական հիմնախնդիրները, որոնք արտահայտվում են հասարակության և բնության կապերի համակարգում հակասությունների սնմամբ:

Մի շարք գիտնականներ (Վ.Ա. Կոպտյուգ, Ի.Դ. Լապտեն, Ն.Դ.Ռեյմերս) էկոլոգիական հիմնախնդիրներն են համարում՝

1. կենսոլորտային կենսաբազմազանության կրճատումը,
2. մարդկանց առողջական վիճակի վատացումը,

3. շրջակա միջավայրի աղտոտումը արդյունաբերական թափոններով, լրացուցիչ էներգիայով և տեղեկատվությամբ,
4. կենսոլորտի կենսաբազմազանության կրճատումը:

Նշված հիմնախնդիրները չեն կարող շրջանցել կրթության ոլորտը:

Գիտարկելով մարդու էկոլոգիական աշխարհայացքի և էկոլոգիական մշակույթի խնդիրը՝ մենք անցնում ենք նրա հոգևոր ներաշխարհը, ներխուժում նրա՝ հասարակության հետ ունեցած հարաբերությունների ոլորտը, ընդհարվում նրա պարտականությանը՝ նրա այսօրվա իր վարքագիծը ստորադասելով ապագա սերունդների ապահովման խնդիրը:

Գիտամանկավարժական գրականության մեջ բնապահպանական դաստիարակության նպատակը սահմանվում է .

1. Բնության ,նրա հարստության, շրջակա միջավայրի նկատմամբ խնայողական և հոգատար վերաբերմունքի ձևավորում:
2. Անձի ակտիվ կենսադիրքի մշակում, որը դրսևորվում է բնության նկատմամբ գիտակցական վերաբերմունքի մեջ, որպես ամենօրյա վարքի կանոն:

Մակայն այս սահմանումները լիարժեքորեն չեն արտահայտում էկոլոգիական դաստիարակության բովանդակությունն ու նպատակը: ԵՎ միանգամայն օրինաչափ է, որ էկոլոգիական դաստիարակության կարևորագույն նպատակը անձի կողմից բնության և հասարակության փոխազդեցության սոցիալական իդեալի ըմբռնումն է , քանի որ էկոլոգիական դաստիարակության գործընթացը մի շարք անձնային ընկալումների հետ իր մեջ ներառում է «մարդ-բնություն-հասարակություն» համակարգի իմացական տեսական մոդելը և բնության նկատմամբ անձի պատասխանատվության և հուզականային որակների ձևավորումը:

Էկոլոգիական դաստիարակության նպատակը կարելի է դիտարկել տարբեր տեսանկյուններից՝

- ա) սոցիալական, որն արտահայտում է հասարակության պահանջը դաստիարակության նկատմամբ,
- բ) անհատական-անձնային, որին հասնելու համար կարևոր նշանակություն է ձեռք բերում անձի էկոլոգիական գիտակցության էկոլոգիկ տեսակը, էկոլոգիական մտածողության և էկոլոգիական պատասխանատվության ձևավորումը:

Էկոլոգիական դաստիարակությունը մանկավարժական գործընթացի մի մասն է, և նրա համալիր բնույթից էլ բխում են նրա հիմնախնդիրները.

- «մարդ-հասարակություն-բնություն» ամբողջական համակարգի նկատմամբ դպրոցականների անհատական վերաբերմունքի, բնության հետ շփվելու պահանջմունքի, պատասխանատվության և էկոլոգիական աշխարհայացքի ձևավորում:

- նրանց անձնական մասնակցությունը այդ համակարգի գործունեությանը,
- էկոլոգիական գիտակցության և էկոլոգիական կուլտուրայի ձևավորում,
- բնության հետ հարաբերությունների կարգավորում,
- բնապահպանական գործունեության դրդապատճառների և դիրքորոշումների ձևավորում՝ ուղղված բնության բազմակողմանի արժեքների գիտակցմանը,
- բնության խնայողության անհրաժեշտության համոզմունքների ձևավորում,
- իր և ուրիշների առողջության՝ որպես հասարակական արժեքի պահպանման նկատմամբ հոգատար վերաբերմունքի ձևավորում,
- էկոլոգիական իրադրության ամբողջական պատճառահետևանքային վերլուծություն,
- էկոլոգիական գաղափարների քարոզչություն,
- շրջակա միջավայրի գեղագիտական ընկալում և գնահատում:

Դպրոցականների էկոլոգիական դաստիարակության գործընթացն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել նրա առանձնահատկությունները.

ա) բազմատեսանկյունությունը

բ) համալիրությունը

գ) անձնային-անհատական բնույթը:

Այսպիսով էկոլոգիական դաստիարակությունն ուղղված է դպրոցականների մեջ բնության, շրջակա միջավայրի մասին հասկացությունների ձևավորմանը, գիտելիքների հարստացմանը, բնության հետ ներդաշնակվելու ձգտման որակների դաստիարակման, դա էլ իր հերթին հարստացում և ապահովում է ընդհանուր դաստիարակության ողջ գործընթացը: Այն պետք է իրականացնել սկսած վաղ մանկական տարիքից՝ ընտանիքում, նախակրթական հաստատություններում, հանրակրթական դպրոցներում և արտադպրոցական հիմնարկներում:

Դպրոցականների էկոլոգիական դաստիարակության իրականացման առաջնային գործոնը էկոլոգիական կրթությունն է, որը տրվում է ուսումնական արարկաների՝ բնագիտության, բուսաբանության, կենսաբանության, աշխարհագրության, գրականության և այլ առարկաների միջոցով:

Երկրորդ գործոնը՝ բնության, շրջակա միջավայրի ուսումնասիրման բնապահպանական հատուկ խմբերում և ընկերություններում:

Էկոլոգիական դաստիարակության խնդիրներն են.

ա) դպրոցականների կողմից այն առաջատար գաղափարների և հիմնական հասկացությունների և գիտելիքների յուրացումը, որոնց հիման վրա բնության օրենքներին համապատասխան որաշակիացվում է մարդու ներգործությունը բնության վրա,

բ) բնության սոցիալ-տնտեսական, առողջարահիգենիկ և հոգևոր գեղագիտական արժեքների իմացությունը,

գ) սովորողների բնաճանաչողական ընդունակությունների, բնապահպանական կարողությունների և հմտությունների ձևավորումը և զարգացումը,

դ) բնական միջավայրի ստեղծագործական վերափոխման ունակությունների մշակումը՝ բնության հավասարակշռությունը վերականգնելու առումով, բնապահպանական գաղափարների քարոզչությունը,

ե) բնության նկատմամբ ակտիվ դիրքորոշման, վարքի նորմաների պահպանումը, պարտքի և պատասխանատվության զգացման պատվաստումը:

2. Էկոլոգիական դաստիարակությունը, որպես մարդու համակողմանի զարգացման բաղադրամաս

1970-ական թվականներին առանձին գիտնականներ պնդում էին, որ անձի համակողմանի ու ներդաշնակ զարգացումը կարելի է իրականացնել դաստիարակության ընդհանուր համակարգի երեք բաղադրամասերով. գաղափարական, բարոյական և աշխատանքային, որը իհարկե, հեռու է ճշմարտություն լինելուց: Առաջնորդվել նման կոնցեպցիայով կնշանակի. առաջին՝ աղճատել դաստիարակության բովանդակությունը, երկրորդ՝ կտրատել դաստիարակության ընդհանուր համակարգի օրինաչափ կապերը, երրորդ՝ արհեստականորեն խոչընդոտել դաստիարակության մյուս բաղադրամասերի ուղղությամբ կրթվելու, դաստիարակվելու, զարգանալու՝ դպրոցականներին ընձեռնված հնարավորությունները, չորրորդ՝ դաստիարակության նկատմամբ չունենալ համալիր մոտեցում կամ ուղղակի հրաժարվել այդ գաղափարից:

Մշտապես պետք է իմանալ, որ անձի համակողմանի ու ներդաշնակ զարգացումը ենթադրում է աճող սերնդի մտավոր, բարոյական, աշխատանքային, գեղագիտական, ֆիզիկական, իրավական, տնտեսագիտական, էկոլոգիական դաստիարակություն: Որպեսզի անձը նշված ուղղություն-

ներով ունենա և՛ զարգացվածություն, և դաստիարակվածություն, կարևոր է, որ այդ երկուսը ներդաշնակված լինեն մարդու անձի մեջ: Ահա սա է առաջատար նպատակը: Այդ են հաստատում աշխարհի առաջադեմ մանկավարժները, հոգեբանները, սոցիոլոգները, փիլիսոփաները, ընդհանրապես բոլոր մեծ մտածողները:

Գիտատեխնիկական առաջընթացի ներկա ժամանակաշրջանը, որը առաջ է բերել բնության հավասարակշռության աննախադեպ խախտումներ, կենսոլորտի հետագա զարգացումը կախման մեջ է դնում մարդուց:

Այսօր, առավել քան երբևիցե, մարդկությանը անհրաժեշտ է ազատագրվել բնության ուժերի դեմ պայքարողի՝ բնության տիրակալի բարդությից:

Գիտնականների կարծիքով, էկոլոգիական կրթությունն ու դաստիարակությունը այն հիմնական ոլորտներն են, որով հնարավոր է փոխել մարդու կողմից բնության նկատմամբ այդպիսի մոտեցումը, և որի շնորհիվ մարդը կարող է հասնել աշխարհի կայուն զարգացման: Ժամանակակից աշխարհը ապրում է իր զարգացման ծանր շրջանը: Տեխնոկրատական քաղաքակրթությունը հակասությունների մեջ է մտել բնության օրենքների հետ՝ օգտագործելով բնությունը, մարդը գերազնահատել է կենսոլորտի հնարավորությունները՝ կորցրածը վերականգնելու առումով:

Շրջակա միջավայրի վիճակի այդպիսի գիտակցումը գիտելիքների տարբեր բնագավառների մասնագետներին բերեց այն եզրակացության, որ էկոլոգիական ճգնաժամը ըստ էության, կրում է աշխարհայացքային, հոգևոր-բարոյական բնույթ: Իսկ դա նշանակում է, որ էկոլոգիական աղետի վիճակից դուրս գալու առաջին պայմանը սովորողների մոտ բնության անաչառության վերաբերյալ ունեցած պատկերացման և բնությունը, որպես զուտ կենսապահովման միջոց դիտարկելու արժեքային կողմնորոշման վերափոխումն է:

Այսօր ընտանիքի, նախադպրոցական հաստատությունների, դպրոցի խնդիրը պետք է լինի երեխայի գիտակցությանը հասցնել այն գաղափարը, որ յուրաքանչյուր մարդ բնության հետ կապված է անտեսանելի թելերով և լրիվ կախված է նրանից ոչ միայն կենսաբանական, այլև հոգևոր առումով և պետք է նրանից ընդօրինակի ներդաշնակությունը, ռիթմը, համաչափությունը, նպատակահարմարությունը, բարությունը և այլն, որպեսզի նրանք գիտակցեն, որ իրենցից յուրաքանչյուրը բնության մի մասնիկ է և պետք է ենթարկվի այն կարգ ու կանոնին, որը տիրում է բնության մեջ: Շրջակա միջավայրը բոլոր

մարդկանց հոգաձության առարկան պետք է լինի, և նրա բարեհաջող վերականգնման համար բոլորը անձնական պատասխանատվություն են կրում:

Մովորողների մեջ շրջակա աշխարհի հետ փոխհարաբերության կուլտուրայի պատվաստման գործում գլխավոր դերը պատկանում է դաստիարակությանը, որն ապահովում է անձի հոգևոր-բարոյական հասունացումը՝ նպաստելով նրա՝ բնության հետ ունեցած հարաբերությունների ներդաշնակությունը և որոշում հասարակության սոցիալ-մշակութային զարգացման հեռանկարները: Էկոլոգիական դաստիարակությունը չի կարող կիրառվել սոցիալ-մշակութային տեսանկյունից դուրս, քանի որ մարդու փոխգործունեությունը բնության և սոցիալական միջավայրի հետ միշտ արտացոլում է մշակույթի այն տեսակը, որի կրողը նա է: Ահա թե ինչու առանց բնօգտագործման (մշակույթի, կուլտուրայի) փոփոխության չի կարելի սպասել կենսոլորտում դրական փոփոխությունների: Մշակույթը դա մարդու կենցաղի այն բնագավառն է, որտեղ պետք է փնտրել էկոլոգիական հիմնախնդիրների պատասխանները, քանի որ նրա հիմնավորման մեջ է ընկած բնության իմաստավորման արժեքները:

Դաստիարակության հիմնական գործառույթը կայանում է նրանում, որ աճող սերնդին փոխանցի մշակութային այն արժեքները, որոնք կուտակվել են նախորդ սերունդների կողմից և մասնակցությունը յուրաքանչյուրի մշակութային փորձի ձևավորմանը, որը էկոլոգիական իմաստով հասունացնում է անձի շրջակա բնական և սոցիալական միջավայրի հետ ունեցած փոխհարաբերություններում՝ իմացական հուզազգացմունքային և նորմատիվային մակարդակներում: Արդյունքում՝ դաստիարակության օբյեկտը՝ անձը, բնօգտագործողի իր դիրքորոշումը փոխում է բնապահպանական դիրքորոշման՝ հաղթահարելով այն բարդույթը, որ կողմնորոշված է մարդու՝ բնության վրա ունեցած մեծ ազդեցությամբ: (Ասատրյան, Էկոլոգիական դաստիարակության համակարգը ավագ դպրոցում, 2003 թ.)

Գիտականների մեկ ուրիշ խումբ էկոլոգիական դաստիարակության հիմնական նպատակը դիտում է որպես անձի էկոլոգիական գիտակցության և մտածողության, էկոլոգիական կուլտուրայի, բնության նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունքի զարգացում, ինչպես նաև բնօգտագործման գործնական փորձի ձևավորում և տեղյակություն, ճիշտ որոշումների ընդունում, որը և կնպաստի մարդկանց առողջ կենցաղի կայուն սոցիալ-տնտեսական զարգացմանը, երկրի էկոլոգիական անվտանգությանը:

Ա.Ա. Վերբիցկին Էկոլոգիական կրթություն ասելով հասկանում է մարդու կողմից Էկոլոգիական կուլտուրայի յուրացում դաստիարակություն և ինքնակրթության միջոցով, ինչպես նաև կենցաղային և աշխատանքային գործունեության շրջանակներում: Իսկ անընդմեջ Էկոլոգիական կրթության նպատակը նա համարում է Էկոլոգիական կուլտուրայի հարստացումը ամբողջ կյանքի ընթացքում:

Մենք գտնում ենք, որ Էկոլոգիական դաստիարակությունը ավագ սերնդի կողմից դաստիարակության, կրթության, բարոյական որակների ու հոգևոր այլ արժեքների փոխանցում է, նրանց մեջ ձևավորելու բնության նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունք, բնօգտագործման կարողությունների ու հմտությունների ձևավորման առողջ կենսաձևի մշակման նպատակով: Էկոլոգիական դաստիարակության հիմնական նպատակը դառնում է բնության նկատմամբ արժեքային ճիշտ կողմնորոշումների, բնապահպանական ընդունակությունների, պատասխանատու վերաբերմունքի, բնության մեջ ճիշտ վարքագծի ունակությունների դրսևորումը և Էկոլոգիական կուլտուրայի ձևավորումը: Այսինքն՝ Էկոլոգիական դաստիարակություն ասելով հասկանում են անձի ուսուցման, դաստիարակության և զարգացման գործընթացների ամբողջական միասնությունը, որը նպատակաուղղված է աճող սերնդի Էկոլոգիական կուլտուրայի և աշխարհայացքի ձևավորմանը:

«Էկոլոգիական գիտակցություն», «Էկոլոգիական մտածողություն», «Էկոլոգիական կուլտուրա» հասկացությունները նոր են և դեռևս ձևավորման ընթացքի մեջ են, որոնք խնդրառում են նոր բացատրություններ:

Էկոլոգիական կուլտուրան, որպես դաստիարակության հետևանք, չպետք է ընկալել որպես զուտ արտաքին ներգործություն: Էկոլոգիական կուլտուրայի տիրապետող մարդը տարբերվում է բնության հետ ներդաշնակության հասնելու ոչ միայն իր արտաքին աշխարհով, այլև իր ներքին աշխարհով:

Այսօր, երբ բազմաթիվ գործոնների ազդեցության հետևանքով կորչում են բարոյական շատ արժեքներ, և հասարակությունը կարիք է զգում իսկական արժեքների, պետք է հենվել բնահարմարության, ճշմարիտ արժեքների գերակայության վրա, որով կարելի է որոշել իսկական Էկոլոգիական կուլտուրա ունեցող անձին: Միայն կուլտուրայի միջոցով է հնարավոր մարդկանց գործունեության համապատասխանեցումը կենսոլորտի և կյանքի սոցիալական օրենքներին:

Էկոլոգիական կուլտուրա ունեցող մարդը առաջին հերթին հասնում է ներդաշնակության ինչպես իր ներաշխարհի, այնպես էլ արտաքին աշխարհի հետ: Ավագ դպրոցական տարիքում այդ ունակությունը ձևավորվում է հիմնական հատուկ գիտելիքների, հուզական ոլորտի և էկոլոգիական գործունեության կարողությունների զարգացման հաշվին:

Մարդուն շրջապատող աշխարհը բազմաձև և բազմադեմ է, դա ոչ միայն բնական և սոցիալական աշխարհն է, այլ արվեստի, տեղեկատվության, տեխնիկայի, բարձր տեխնոլոգիաների, բառերի աշխարհն է: Այդ աշխարհներից յուրաքանչյուրի հետ ավագ դպրոցականը այնպիսի հարաբերություններ պետք է ստեղծի, որոնք նրան հնարավորություն կտան՝ ներդաշնակ ապրելու դրանց հետ: Հաճախ այդ հարաբերությունները տարերային են, և այդ ժամանակ դերահասը դասեր է առնում դասից՝ հաղթահարելով սեփական սխալները: Կարելի է ասել ավագ դպրոցականները մարդկանց, բնության հետ շփվելու դասեր են առնում ծնողներից, ուսուցիչներից, որոնք փոխանցում են իրենց կենսափորձը: Սակայն հաճախ ավագ սերնդի էկոլոգիական արժեքների փորձը միշտ չէ, որ համապատասխանում է նոր ժամանակի պահանջներին: Չե՞ որ շատ սերունդներ դաստիարակվել են բնության նվաճողի, սպառողի ոգով: Որպեսզի հասկանանք և իմաստավորված աշխատենք էկոլոգիական կրթության բնագավառում, պետք է հիշել 4 օրենք.

1. Կյանքում ամեն ինչ փոխկապակցված է: Այս օրենքը կոչված է նախազգուշացնել մարդուն չմտածված գործողություններից էկոլոգիական համակարգերի տարբեր հատվածների վրա, որոնք կհանգեցնեն չնախատեսված, չճրագրավորված հետևանքների:
2. Նյութերի շրջապտույտը բնության մեջ անխուսափելի է: Մարդու տնտեսական գործունեության հետևանքով առաջացած թափոնները կա՛մ պետք է պակասեցնել, կա՛մ միջոց գտնել այդ թափոնները երկրորդաբար օգտագործելու համար, այսինքն նորից մտցել արտադրության մեջ:
3. Բնությունը «գիտի» առավել ճիշտ: Այս օրենքը կոչված է մարդուն իր գործունեությունը կատարել հավասարակշռված: Պետք է հիշել՝ մարդը բնության մասնիկ է, այլ ոչ՝ նվաճող: Այսինքն բնության հետ պետք է համագործակցել և չշահագործել այն:

4. Ոչինչ չի տրվում անվերադարձ, այն ամենը, ինչ վերցնում ենք բնությունից, վաղ թե ուշ վերադարձնելու ենք, փոխհատուցելու ենք: Եվ այս օրենքների կիրառությունից է կախված մեր հետագա գոյությունը:

Էկոլոգիական դաստիարակության պրակտիկան ցույց է տալիս, որ ավագ դպրոցականների էկոլոգիական գիտելիքների ձևավորումը իրականացվում է կենսաբանության, քիմիայի և աշխարհագրության դասերին:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ ոչ բոլոր սովորողներն են սիրում նշված առարկաները և էկոլոգիական տեղեկատվություն կրող նյութերի նկատմամբ նրանց ցածր հետաքրքրությունը բացատրվում է ոչ միայն նրանով, որ այն չի համապատասխանում սովորողների հոգեկան պահանջմունքներին, այլ նաև նրանով, որ այդ նյութերը ուսուցիչների կողմից մատուցվում են ձևական, առանց հատուկ շեշտվածության և նպատակաուղղվածության: Այդ պատճառով էլ ավագ դպրոցականների էկոլոգիական գրագիտության հիմնական բովանդակությունը կազմում են միայն բնության վրա մարդու բացասական ազդեցության վերաբերյալ գիտելիքները:

Հայ դպրոցներում էկոլոգիական կրթությունը և դաստիարակությունը գտնվում են անբավարար վիճակում:

Մարդու ներթափանցումն ինքնակարգավորվող կենսոլորտի համակարգի մեջ, որը ձևավորվել է միլիոնավոր տարիների ընթացքում, նրանից առանձնահատուկ գիտելիքներ, զգուշություն, շրջակա միջավայրի անվտանգությունը երաշխավորող կանխատեսման բարձր հնարավորություններ է պահանջում: Ահա՛ թե ինչու էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության հետագա խթանումը, վերջինիս տեսական նոր մակարդակի բարձրացումն օրվա հրամայական է դառնում:

Կարելի է ասել, որ էկոլոգիական դաստիարակությունն ու կրթությունը մարդուն մարդկայնացնելու, նրան ինքն իրենից փրկելու, անասնական բնագոյներից՝ սպանելու, ավերելու, կույր մոլուցքներից ազատագրելու նպատակ է հետապնդում: (Ամիրջանյան, 2005)

Էկոլոգիական դաստիարակությունը, որպես պարտադիր պայման, ելնում է տվյալ ազգային հանրության, կոնկրետ դեպքում՝ հայ ժողովրդի տարածաշրջանային-էկոլոգիական, ազգային-էթնիկական, մշակութային առանձնահատկություններից ու հոգեկերտվածքից:

3. Էկոլոգիական գիտակցության ձևավորման խնդիրները, մեթոդները և միջոցները

«Էկոլոգիական գիտակցություն» հասկացության ներբովանդակային բնութագիրը փորձել են տալ ռուս գիտնականներ Ս.Դ. Դերյաբոն, Ե.Խ. Եվտուշենկոն, Ի.Դ. Ջվերևը և ուրիշներ: Նրանցից յուրաքանչյուրը տվել է «Էկոլոգիական գիտակցություն» հասկացության առանձին բաղադրիչների գիտական բնութագրումը, սակայն մինչ այսօր, դեռևս այդ հասկացությանը լիարժեք սահմանում չի տրված, և հիմնահարցը կարիք է զգում խոր գիտական բացահայտման:

«Էկոլոգիական գիտակցություն» հասկացությունը կարևոր աշխարհայացքային դեր է կատարում:

Երկար տարիների մանկավարժական փորձից և գիտական հետազոտությունների արդյունքներից՝ փորձենք տալ «Էկոլոգիական գիտակցության» հասկացության սահմանումը: Էկոլոգիական գիտակցությունը հոգեկան երևույթ է, որը իրենից ներկայացնում է անձի՝ «մարդ-բնություն-հասարակություն» հարաբերակցության, նրանց բազմաբնույթ կապերի, շարժման ու փոխներգործության օրենքների օրինաչափությունների մասին գիտելիքների, հայացքների, համոզմունքների համակարգը և որը հիմք է ծառայում բարոյական վարքի արժեքային դիրքորոշումների, բնության ընկալման, բնապահպանական ու բնաճանաչողական ընդունակությունների, վարքագծի ձևավորման համար: Էկոլոգիական գիտակցությունը ձևավորվում է ոչ միջնորդավորված՝ տարերայնորեն և միջնորդավորված՝ նպատակադրված դաստիարակության ու կրթության միջոցով:

Անձնային տեսանկյունով՝ էկոլոգիական աշխարհայացքը ձևավորվում է անձի էկոլոգիական գիտակցության ձևավորման և նրա կողմից էկոլոգիական կուլտուրայի յուրացման գործընթացում, որը հիմնված է մարդու կողմից «հասարակություն-բնություն» համակարգում իր տեղի և նրա դիալեկտիկական զարգացման իմացության վրա, և որպես հոգեկան արտակարգ երևույթ՝ անմիջապես կապված է սուբյեկտի սոցիալական գործունեության հետ:

Էկոլոգիական բնույթի գործողություններում մարդու մոտ ձևավորվում են աշխարհի մասին ընդհանուր պատկերացումներ, որոնց շնորհիվ նա ճշգրտում է իր տեղը բնության մեջ: Այս գործընթացում կարևոր դեր է խաղում անձի «մարդ-բնություն-հասարակություն» համակարգի մասին եղած հայացքների համակարգը, որտեղ վճռական և կարգավորող գործոնը անհատի արժեքային վերաբերմունքն է: Բնության և հասարակության միջև եղած ներդաշնակ հարաբերությունների ձևավորումը պահանջում է ներդաշնակ զարգացած անհատի դաստիարակությունը, որը իր հերթին պահանջում է աշխարհայացքի էկոլոգիականացում:

Էկոլոգիական դաստիարակության գործընթացի իրականացման համար կարևոր դեր է խաղում անձի ակտիվ կենսադիրքորոշումը, որը միայն բնության մասին եղած որոշակի հայացքների միասնությունը չէ, այլ գոյություն ունի հարցի առարկայական կողմը, և այն անառարկելիորեն առնչվում է մարդու անմիջական գործունեության հետ՝ կապված «մարդ-բնություն-

հասարակություն» համակարգում եղած փոփոխությունների օպտիմալացման հետ:

Բնության պահպանության կարողությունների և հմտությունների ձևավորումը իր մեջ դաստիարակչական մեծ բովանդակություն է պարունակում:

Էկոլոգիական դաստիարակության կարևոր գործոն է համարվում նաև անձի կողմից բնության և հասարակության փոխհարաբերության՝ սոցիալ-էկոլոգիական իդեալի ըմբռնումը, որն իր հերթին ենթադրում է բարոյականային որակների, համոզմունքների, բնության նկատմամբ պատասխանատվության ձևավորում: Էկոլոգիական դաստիարակության խնդիրը բազմասպեկտ է (բազմատեսանկյուն), և նրա բացահայտման մեթոդաբանական հիմքը համարվում է աշխարհայացքը: Հաշվի առնելով բնակլիմայական պայմանները, տեղային ավանդույթներն ու սովորույթները՝ էկոլոգիական գիտակցության ամբողջական ուսումնասիրումը և բնութագրումը հնարավորություն կտան ավելի նպատակային կազմակերպել էկոլոգիական կրթությունը: Էկոլոգիական դաստիարակությունը՝ որպես դաստիարակության ընդհանուր համակարգի բաղադրամաս, ուղղված է դպրոցականների համակողմանի զարգացմանը և գիտական աշխարհայացքի ձևավորմանը, այնքանով, որ այն անձի գիտակցության և հոգևոր միասնության հիմքն է, քանի որ հայեցակարգային առումով մտնում է անձի գիտական աշխարհայացքի կառուցվադքի մեջ: Անձի համակողմանի զարգացման բարդ հյուսվածքում գիտական աշխարհայածքի ձևավորումն ունի իր արանձնահատուկ դերը և հնարավորություն է տալիս նրան վերախմբավորելու մարդու բազմապիսի կենսափորձը սոցիալական ակտիվ կենսադիրքի շուրջ՝ գործնական, իմացական, հոգևոր և հուզագնահատողական նպատակով, ինչպես նաև որոշում է անձի ուղղվածության բնույթը:

Գիտական աշխարհայացքի ձևավորման գործընթացը՝ որպես դաստիարակության հիմք, կոչված է ամրապնդելու անհատի էկոլոգիական դաստիարակության բազան, կարելի է ասել, որ սոցիալ-էկոլոգիական իդեալը՝ որպես բնական միջավայր և հասարակության փոխազդեցության վերաբերյալ որոշակի կացություն, մտնում է անձի աշխարհայացքի բովանդակության մեջ:

Գիտական աշխարհայացքի տարրերի թվին են պատկանում արժեքային կողմնորոշումները: Այդպիսի սոցիալական նշանակություն է ստանում նաև վերաբերմունքը դեպի բնությունը և նրա արժեքավորումը, այդ թվում մարդու

տարաբնույթ պահանջմունքների բավարարումը՝ իմացական, բարոյական, գեղագիտական, գործնական և այլն: Մարդու կենսավորձը և արժեքային կողմնորոշումները փոխկապակցված են և բնութագրում են մարդու հասունացումը, որպես անձ:

4. Էկոլոլոգիական վարքագծի դրսևորումները

Սովորողների, ընդհանրապես մարդու էկոլոգիական կուլտուրան նրա՝ բնության նկատմամբ հոգատար վերաբերմունքի պատասխանատվությունն է: Այն իրականություն դարձնելու համար դպրոցից, ընտանիքից, ողջ

հասարակությունից պահանջվում է սովորողների հետ տանել ամենօրյա նպատակաուղղված աշխատանք: Առաջին հերթին նրանց զինել համապատասխան գիտելիքներով: Օրինակ՝ գիտելիքներ՝ բնության և հասարակության կապի, գիտելիքներ՝ բնության գոյության անհրաժեշտության, գիտելիքներ՝ բնության հավասարակշռության պահպանության, գիտելիքներ՝ էկոլոգիական արժեքների, գիտելիքներ՝ բնությունից օգտվելու և բնությունը պահպանելու, բնական ռեսուրսների օգտագործման, բնական աղետների, էկոլոգիական լուսավորության և այլնի մասին: Այդ աշխատանքը կարող են կատարել կենսաբանության, աշխարհագրության, քիմիայի, ֆիզիկայի, ֆիզկուլտուրայի ուսուցիչները, ընդհանրապես ողջ մանկավարժական կոլեկտիվը:

Բնության հավասարակշռության պահպանության համար դպրոցականներն ամենուրեք պետք է պահպանեն առողջապահական մաքրություն. Չաղտոտեն գետերը, լճերը, աղբյուրները, հողերը, մթնոլորտը, շրջակա միջավայրը, չկտրեն մատղաշ ծառերը, այգիները, անտառներում կրակ չվառեն և այլն:

Ներկայումս խիստ անհրաժեշտ է դպրոցներում ունենալ հողերի, գետերի, լճերի մաքրությունը, բուսական, կենդանական աշխարհը պահպանող ջոկատները... Եվ յուրաքանչյուր ուս-տարի դպրոցների ղեկավարությանը ներկայացնել գրավոր հաշվետվություն՝ այդ ուղղությամբ իրենց կատարած աշխատանքների մասին:

Հասարակության զարգացման առաջընթացը ավելի ու ավելի նեժ մասշտաբով է վերափոխում բնությունը, մեծացնում մարդու իշխանությունը վերջինիս նկատմամբ: Սակայն միշտ չէ, որ նվաճելով բնությունը՝ մարդը մտահոգվում է դրա բացասական հետևանքներով, որոնք առայժմ մեծ չափերի են հասել: Դեռևս 70-ական թվականներին Էնգելսը կանխագուշակում էր. «Շատ էլ չհրապուրվենք բնության նկատմամբ մեր տարած հաղթանակներով: Յուրաքանչյուր այդպիսի տարած հաղթանակի համար նա մեզնից վրեժխնդիր է լինում: Այդ հաղթանակից յուրաքանչյուրը, առաջին հերթին, ունենում է այն հետևանքները, որ մենք նկատի ենք առել, բայց երկրորդ ու երրորդ հերթին ունենում է միանգամայն այլ, չնախատեսված հետևանքներ, որոնք շատ հաճախ ոչնչացնում են առաջինների նշանակությունը... Եվ այսպես՝ յուրաքանչյուր քայլափոխում փաստերը մեզ հիշեցնում են, որ մենք ամենևին էլ բնության վրա

չենք իշխում այնպես, ինչպես նվաճողն է իշխում օտար ժողովրդի վրա.: (Ասատրյան, Էկոլոգիական դաստիարակության հիմունքները,)

Ոռոգելով անապատները, չորացնելով ճահիճները, փոխելով գետերի հոսանքը, մարդը փոխում է նաև կյանքի կլիմայական պայմանները: Կլիմայի վրա անուղղակի ազդեցություն է թողնում նաև արտադրությունը, քանի որ նավթի, ածխի ու տորֆի այրման ժամանակ տարեկան մթնոլորտ է բարձրանում մոտ 1.5 միլիարդ տոննա ածխածին, իսկ օդում ածխածնի պարունակությունից է կախված երկրի մակերեսի ջերմությունը: Օդը, գետերը, ծովերը գնալով ավելի մեծ չափերով են աղտոտվում, հողը թունավորվում է քիմիկատներով, անտառներն ու կենդանական աշխարհը կործանվում են մոնոպոլյաների տիրապետության հետևանքով: Արդյունաբերական ձեռնարկությունները գետերը, լճերն ու ծովերն են թափում հարյուրհազարավոր տոննա քիմիական զանազան նյութեր ու նավթամթերքներ: Դրա հետևանքով ջրերը աստիճանաբար կորցնում են թթվածինը, որը հանգեցնում է կենդանական աշխարհի ոչնչացմանը: (Հովսեփյան, 2005 թ.)

Օդի, ջրի աղտոտվելը, արդյունաբերական մնացուկները, ռադիոակտիվ նյութերն ու այլ նյութեր սպառնալիք են ստեղծում մարդու գոյության համար: Մարդը պետք է ապրի բնության հետ լիակատար համաձայնության և համերաշխության մեջ, պետք է զգուշանա բնության չափազանց լիակատար և ամբողջական վերափոխումից և օգտագործումից, քանի որ դա կարող է հետագայում բացասաբար անդրադառնալ նրա էկոլոգիայի վրա:

Յուրաքանչյուր մարդ պատասխանատվություն է կրում բնության պահպանման համար, քանի որ ամեն մեկը իր հնարավորությունների և ուժերի սահմաններում կարող է աջակցել բնության թեկուզ շատ աննշան մի անկյան պահպանմանը և բազմացմանը: Վերջին հաշվով մարդկանց անհատական ջանքերի գումարից է կախված բնության պահպանումը և մարդու գոյության համար բնական միջավայրի ապահովումը: Իրավացի է ասված, որ մադու համար բնությունը և արհեստանոց է, և տաճար, իսկ մարդը նրանում և ակտիվ աշխատավոր է, և հրապուրված պաշտող: Նվաճելով բնությունը մարդը պետք է ամեն կերպ ձգտի ոչ թե ոչնչացնել բնությունը, այլ իրականացնել մարդկության երազանքը՝ լիակատար ներդաշնակության մեջ մտնել բնության հետ:

Գյոթենն ասել է. «Բնությունը չի սիրում կատակներ, այն միշտ ճշմարիտ է, միշտ լուրջ, նա միշտ ճիշտ է, սխալները և թյուրիմացությունները գալիս են մարդուց»:

Բնութագրելով մարդու հարաբերությունը բնության նկատմամբ, մարդկանց նկատմամբ, ինքն իր նկարմամբ՝ հետազոտողները հատուկ նշել են, որ էկոլոգիական կուլտուրա, գիտակցություն, զգացմունքներ և վարքագիծ ունեցող մարդկանց մոտ կա ներդաշնակություն, իսկ նրանց վերաբերմունքը շրջակա միջավայրի նկատմամբ ներծծված է մարդասիրությամբ:

Դպրոցականների էկոլոգիական կուլտուրայի էությունը վերլուծելիս պետք է առաջնորդվել նրանով, որ այն հանդիսանում է մարդկային կուլտուրայի տեսակետներից մեկը: Ժամանակակից գիտական գրականության մեջ «կուլտուրա» հասկացությունը ընդունվում է որպես մարդու գոյության , կենսագործունեության միջոց: Դա նշանակում է, որ էկոլոգիական կուլտուրան մարդու գոյության միջոց է, նրա կենցաղը՝ էկոլոգիական առումով:

Վ.Վ. Մատվենի կողմից կուլտուրայի տեսակների դասակարգումը ցույց է տալիս, որ էկոլոգիական կուլտուրան ունի այն էական գծերը, որն ունի կուլտուրան ընդհանրապես՝ որպես սոցիալական երևույթ, միևնույն ժամանակ այն համարվում է անձի ինտեգրալ բնութագիրը: Էկոլոգիական կուլտուրան, ինչպես և կուլտուրայի այլ տեսակները, իրենից ներկայացնում է նյութական և հոգևոր արժեքների հանրագումար՝ մարդու կողմից էկոլոգիական կրթության բնագավառում ստեղծված գիտելիքների, կարողությունների համակարգ: Այլ հեղինակների կարծիքով (Ա.Ն. Ջախլեբնի, Վ.Դ. Բոնդարենկո), «էկոլոգիական կուլտուրան հանդես է գալիս որպես անձի ամբողջական որակներից մեկը, որը պա,մանավորում է նրա կենսագործունեության ուղղվածությունը:

Էկոլոգիական կուլտուրայի բնութագրման համար՝ որպես անձի ընդհանուր կուլտուրայի բաղադրամաս, կարևոր նշանակություն ունեն դպրոցականների էկոլոգիական կուլտուրայի դաստիարակման հայեցակարգերը՝ մշակված Մ.Դ. Լիխաչովի, Լ.Թ. Ասատրյանի, Փ.Ա. Սարգսյանի և այլոց կողմից, ըստ որի՝ էկոլոգիական կուլտուրան անձնավորության նորագոյացումներից է, որը ծնվում ու զարգանում է կենսագործունեության դրդապատճառային, մտածողության և հուզական ոլորտում: Ելնելով «էկոլոգիական կուլտուրա» հասկացության տարբեր բնութագրումներից՝ մենք գտնում ենք, որ էկոլոգիական կուլտուրայի հիմքը համարվում է անձի էկոլոգիական ուղղվածությունը և նրա հասարակական կուլտուրայի մի մասը: Այն իրենից ներկայացնում է ամբողջական համակարգ, որը բաղկացած է հետևյալ փոխկապակցված տարրերից.

- գիտելիքների համակարգ (բնագիտական, արժեքային, գործնական),

- Էկոլոգիական գիտակցություն,
- համոզմունքների համակարգ, որը արտացոլում է էկոլոգիական կուլտուրայի աշխարհայացքային մակարդակը,
- գործնական կարողությունների և հմտությունների համակարգը,
- Էկոլոգիական վարքագծի կուլտուրա:

Դա նշանակում է նրանց մոտ խնայողապաշտպանական վերաբերմունք դաստիարակել բնության նկատմամբ, գաղափար տալ նրանց բնության պահպանման անհրաժեշտության և հարստացման մասին: Հանրապետական դպրոցի առջև խնդիր է դրված հաղթահարել էկոլոգիական դաստիարակության բնագավառում տեղ գտած թերությունները, որպեսզի աճող աերունդը սովորի բնության հետ ապրել ներդաշնակ: Առաջնահերթ հարցը այս խնդրում վերաբերում է բնության նկատմամբ գիտական գիտելիքների ձեռքբերման հարցին, բնությունը միասնության և բազմատեսակության մեջ տեսնելու հարցին: Այս ամենին հասնելու համար սովորողների մոտ պետք է դաստիարակել հայրենասիրության, հուզականության, ապրումակցական, կարեկցանքի գեղեցիկը զգալու զգացմունքներ՝ նրանց հոգեկան ներաշխարհի վրա ներագդելու միջոցով: (Ասատրյան, Էկոլոգիական դաստիարակության համակարգը ավագ դպրոցում, 2003 թ.)

5. <<Ֆիզիկա>> առարկայի դասավանդման էկոլոգիական մոտեցումները

Մարդկությունը թեւակոխել է մի դարաշրջան, որը պահանջում է հիմնական արժեքային սանդղակների արմատական վերակառուցում, բարոյականության և էթիկայի նոր սկզբունքներ, տնտեսական, սոցիալական և բնապահպանական խնդիրների լուծման նոր ուղիներ և հասարակության անկայունության հիմնախնդիրը: Առաջին պլան են մղվում այնպիսի հրատապ համաշխարհային և տարածաշրջանային տնտեսական խնդիրներ, ինչպիսիք են աղքատությունը, նյութական, սննդի, էներգետիկ ռեսուրսների, խմելու ջրի պակասը, ինչպես նաև ահաբեկչության հետ կապված խնդիրները և այլն:

Մեկ անգամուշ քայլ, և մարդկությունը կարող է ընկնել անդունդը: Հետևաբար, 20-րդ դարի երկրորդ կեսին և 21-րդ դարի սկզբին բնապահպանական կրթության (ԲԿ) արագ զարգացումը համաշխարհային հանրության արձագանքն էր շրջակա միջավայրի որակի վատթարացման և բնական նյութական ռեսուրսների արագ սպառմանը: (Ամիրջանյան, 2005)

Էներգետիկ ռեսուրսներ. Ժամանակակից ԲԿ համակարգը մարդկանց և բնության փոխազդեցության փորձի վերլուծություն և ընդհանրացում է, որն ապահովում է մարդու գոյատևումն ու զարգացումը և արտահայտվում է տեսական գիտելիքների, բնության և հասարակության մեջ գործնական գործողությունների մեթոդների տեսքով, բարոյական նորմեր, արժեքներ և մշակութային ավանդույթներ. Միայն իսկապես կրթված, լուսավոր հասարակությունն է ի վիճակի լուծել խնդիրը՝ ինչպես պաշտպանել քաղաքակրթությունը դեգրադացիայից, ինչպես հասնել նրա հավասարակշռությանը, կայուն զարգացմանը: Միևնույն ժամանակ, ինչպես ցույց են տալիս ուսումնասիրությունները, ավանդական ԲԿ համակարգը ոչ բավարար արդյունավետ է եղել, քանի որ աշխարհում բնապահպանական խնդիրները շատ են: Ընդհանուր առմամբ, ամբողջ ԲԿ համակարգը պետք է ուղղված լինի.

- ✓ համապարփակ էկոլոգիական հայացքով, զարգացած էկոլոգիական գիտակցությամբ, էկոլոգիապես զրագետ վարքագծով նոր մարդու ձևավորման
- ✓ բնապահպանական, տնտեսական, բարոյական հրամայականների իրագեկում.
- ✓ բնական ռեսուրսների պահպանում.
- ✓ բնական հանքային և էներգետիկ պաշարների խնայողություն.
- ✓ շրջակա միջավայրի չարդարացված աղտոտման կանխարգելում, անցում դեպի ոչ թափոնային տեխնոլոգիաների.

Մեր կողմից դպրոցում ֆիզիկայի համակենտրոն կառուցված դասընթացին հարմարեցված ԲԿ համակարգը բաղկացած է մի քանի հիմնական ուղղություններից: իրները, ցավոք, ոչ միայն սրվում են, այլ դրանց ավելանում են նորերը:

1-ին ուղղությունը կենտրոնացած է էկոլոգիական աշխարհայացքի, էկոլոգիական գիտակցության և, ի վերջո, աշակերտների էկոլոգիական մշակույթի ձևավորման վրա՝ դպրոցում սովորած բոլոր առարկաների կանաչապատման միջոցով (ինչպես հումանիտար, այնպես էլ բնական գիտություններ, մասնավորապես՝ ֆիզիկա):

Բնապահպանական թեմաները պետք է օրգանապես կապված լինեն հենց առարկաների բովանդակության հետ՝ հիմնվելով ուսումնասիրվող առարկաների բովանդակությունը էկոլոգիական բաղադրիչով համակենտրոն և տարածաշրջանային սկզբունքների վրա: (Ասատրյան, էկոլոգիական դաստիարակության հիմունքները,)

2-րդ ուղղությունը կենտրոնացած է բնապահպանական նյութի համատարած ներդրման վրա ավանդական ֆիզիկայի դասընթացի բովանդակություն ինչպես ստանդարտ, այնպես էլ մասնագիտացված դպրոցներում (դպրոցական ֆիզիկայի դասընթացի կանաչապատում), այսինքն. «Ֆիզիկա-էկոլոգիա» ինտեգրված դասընթացի փաստացի իրականացում բնապահպանական բաղադրիչի լայն ներգրավվածությամբ դպրոցական ֆիզիկայի հիմնական դասընթացի ուսումնասիրության մեջ՝ ի լրումն պետական չափորոշիչներով նախատեսված ինտեգրված դասընթացների՝ կենսաբանություն-էկոլոգիա, քիմիա-էկոլոգիա, աշխարհագրություն-էկոլոգիա:

3-րդ ուղղությունը կենտրոնացած է «Ֆիզիկական էկոլոգիա»-ն այլն ընտրովի դասընթացների ներդրման վրա մասնագիտացված դպրոցների, դասարանների պրակտիկայում :

4-րդ ուղղությունը կենտրոնացած է ստեղծագործական աշխատանքի կատարման մեջ սովորողների լայն ներգրավվածության, կրթական տարածքում անհատական կրթական հետազիծ ձևավորելու սկզբունքի առավելագույն կիրառման համար պայմանների ստեղծման վրա: Այս բլոկը ենթադրում է բնապահպանական թեմաներով գործունեության ստեղծագործական, ճանաչողական ձևեր. LEU, ստեղծագործական նախագծերի իրականացում, աշխարհում, երկրում և տարածաշրջանում խնդրահարույց բնապահպանական իրավիճակների ուսումնասիրություն, ուսանողների ակտիվ մասնակցություն գիտական կոնֆերանսներին, ռեֆերատներ, զեկույցներ և դրանց: շնորհանդեսներ և այլն:

5-րդ ուղղությունը կենտրոնացած է ավանդական և նոր ինտերակտիվ և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կրթական գործընթացում (դասարանային և արտադասարանական գործունեության մեջ) լայն կիրառման վրա: Այս բլոկը ենթադրում է բնապահպանական թեմաներով արտադպրոցական գործունեության լայնածավալ օգտագործում՝ բիզնես խաղեր, քննարկումներ, բանավոր ամսագրեր, թեմատիկ թերթեր և այլն:

6-րդ ուղղությունը կոչված է աշակերտների գործունեությունը ուղղորդելու բնապահպանության կիրառմանը՝ պրակտիկա, շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում :

Այսպիսով, առաջարկվող ԲԿ համակարգը նախատեսված է գիտելիքները կյանքին ավելի մոտեցնելու և հիմք ծառայելու համար ԲԿ կազմակերպելու ժամանակակից հանրակրթական դպրոցում, կառուցողական փոխգործակցության համար կրթական, մշակութային, բնապահպանական, գիտական հաստատությունների բոլոր տեսակների և մակարդակների, լրատվամիջոցների միջև: ԲԿ-ն, որը ներառում է բնապահպանական, տնտեսական և բարոյական հրամայականների իրազեկում, որոնք թելադրված են քաղաքակրթության զարգացման հեռանկարներով:

Եզրակացություն

Եզրափակելով՝ ուզում եմ ասել, որ բնապահպանական տեղեկատվությունը այժմ հանդիսանում է ժամանակակից միջնակարգ դպրոցներում ուսումնասիրվող ֆիզիկայի և այլ բնական գիտությունների հիմունքների անբաժանելի և կարևոր բաղադրիչ: Սա հնարավորություն է տալիս ստեղծել էկոլոգիական սերնդի մշակույթը, տիրապետել բնության ֆիզիկական, տեխնիկական և տեխնոլոգիական ասպեկտների մասին գիտելիքների համակարգին և կանխել դրանց խախտումը: Գիտական և տեխնոլոգիական առաջընթացի պայմաններում դա ծառայում է որպես մարդկային հասարակության արտադրական գործունեության զարգացման ուղղության ճիշտ ընտրության երաշխիք, այն ընտրությանը, որին պետք է մասնակցեն մեր դպրոցի շրջանավարտները, այսինքն. ծառայում է որպես երիտասարդներին կյանքին և աշխատանքին նախապատրաստելու կարևոր ասպեկտ: Այս նախապատրաստումն առավել արդյունավետ կլինի, եթե արդեն դպրոցի պատերի ներսում սովորողները ձեռք բերեն բնությունն ուսումնասիրելու, բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման և շրջակա միջավայրի պաշտպանության ուղիները որոշելու գործնական հմտություններ: Բնապահպանական գիտելիքների ֆիզիկական ասպեկտների ուսումնասիրությունը հանգեցնում է աշակերտների ֆիզիկայի գիտելիքների խորացմանն ու ընդլայնմանը, ինչպես նաև առարկայի նկատմամբ նրանց հետաքրքրության մեծացմանը: Որպեսզի աշակերտների բնապահպանական կրթության այս պոտենցիալ հնարավորությունները դառնան իրական: Ֆիզիկայի դասընթաց սովորելիս ուսուցիչը պետք է ներծծվի ուսումնական գործընթացի «կանաչապատման» գաղափարով՝ գիտակցելով դրա հրատապ անհրաժեշտությունը մեր օրերում:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ամիրջանյան Յու.Ա., Մանկավարժություն, Երևան, 2005թ.:
2. Ասատրյան Լ.Թ, Ավանեսյան Լ.Գ., Սահակյան Ա.Ս., Էկոլոգիական դաստիարակության համակարգը ավագ դպրոցում, Երևան, 2003թ.:
3. Ասատրյան Լ.Թ., Էկոլոգիական դաստիարակության հիմունքները, Երևան,
4. Հովսեփյան , Մարուխյան , Անձի Էկոլոգիական կուլտուրա, Երևան, 2005թ.:

Արտաքին հղումներ

1. <https://static.freereferats.ru/ avtoreferats/01002749327.pdf>
2. <https://lib.armedu.am>